

บ้านและสวน
BOOKS

หนังสือ
ออกแบบภูมิทัศน์
ด้วย
พืชพื้นถิ่น
กว่า
350 ชนิด
เล่มแรกของไทย

REWILDING GARDEN

สวนที่เยียวยาโลกและเรา

ศุภวุฒิ บุนนาค

ฟื้นคืนธรรมชาติในสวน เพื่อสร้างนิเวศและความสัมพันธ์ที่เกื้อกูล

คำนำ

หากจะกล่าวว่า “หนังสือเล่มนี้เกี่ยวข้องกับการออกแบบภูมิทัศน์อย่างเข้าใจโลก” ก็คงไม่ผิดนัก เพราะนอกจากชวนให้เรารู้จักกับสรรพชีวิตในธรรมชาติ เพื่อสร้างความเข้าใจก่อนออกแบบ ทั้งพืชที่ขึ้นอยู่เดิมในพื้นที่ สัตว์ อย่างนก แมลง ค้างคาว กบ เขียด ฯลฯ และจุลชีพ ที่อยู่ร่วมกันอย่างเกื้อหนุนจนเกิดเป็นนิเวศที่สมดุล ที่สำคัญ ไม่ลืมที่จะสานความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ด้วยการสร้างพื้นที่ใช้งานในส่วนที่เหมาะสม

คุณศุภวุฒิ บุญมหาธนากร สถาปนิกจากใจบ้านสตูดิโอ ผู้รักในธรรมชาติและงานออกแบบภูมิทัศน์ เป็นหนึ่งในผู้จุดประกายความคิดเรื่องการฟื้นคืนธรรมชาติกับงานออกแบบ ได้เขียนหนังสือเล่มนี้ขึ้นด้วย “ความหวัง” ที่อยากให้ทุกคนได้ตระหนักและมีส่วนร่วมในการทำสิ่งเล็กๆ ใกล้ตัวที่ทำได้ อย่างปรับเปลี่ยนพื้นที่สวน หรือเพิ่มคุณค่าให้พื้นที่ของตัวเอง ต่อยอดเป็นส่วนเพื่อการฟื้นคืน โดยนำพืชพื้นถิ่นที่ขึ้นอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ มาปลูก เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อสังคมพืชและสัตว์ อีกทั้งยังดูแลจัดการง่าย

เนื้อหาในเล่มนำพาให้เรา รู้จักกับสวนเพื่อการฟื้นคืนธรรมชาติ พร้อมเหตุผลว่าทำไมเราถึงต้องทำสวนรูปแบบนี้ เรื่องราวจากผู้คนและตัวอย่างสวนเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ บทเรียนจากธรรมชาติ ให้เราได้เรียนรู้โครงสร้างของป่าแนวตั้งและแนวนอน เพื่อนำมาใช้เป็น **หลักสำคัญในการออกแบบสวน** นอกเหนือจากการ **เคารพในบริบทของนิเวศและจิตวิญญาณของสถานที่** รวมถึง **มองพืชพรรณในฐานะกลุ่มสังคมพืช** ที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน และ **ดึงความสัมพันธ์ระหว่างพืชกับสถานที่นั้นๆ** ทำให้งานภูมิทัศน์นั้นมีเสน่ห์และน่าดึงดูดใจ ซึ่งหลักในการออกแบบเหล่านี้หากเราทำอย่างเข้าใจ ย่อมส่งผลดีต่อการฟื้นคืนธรรมชาติ เนื้อหาสำคัญในเล่มยัง **แนะนำพรรณไม้กว่า 350 ชนิด** ที่ดึงดูดสัตว์ประเภทต่างๆ และเอื้อประโยชน์ต่อมนุษย์ โดยชื่อวิทยาศาสตร์ของต้นไม้แต่ละชนิดยึดตามข้อมูลจากเว็บไซต์ของสวนพฤกษศาสตร์คิว (Kew Garden) <https://powo.science.kew.org/> ซึ่งหลายชนิดนักพฤกษศาสตร์ได้ศึกษาเพิ่มเติมและเปลี่ยนแปลงให้เหมาะกับยุคสมัย

หนังสือเล่มนี้แม้จะดูต่างจากหนังสือสวนสวยทั่วไป เป็นสวนที่ออกแบบสร้างสรรค์และจัดการโดยฝีมือมนุษย์เพื่อสนับสนุนการฟื้นคืนระบบนิเวศตามธรรมชาติของพื้นที่ แม้ไม่ได้สวยงามเนียบแต่ก็มีความงามอีกรูปแบบหนึ่ง อาจจะดูรกในสายตาของบางคน แต่ก็อยู่ในพื้นที่ที่เหมาะสม ขณะเดียวกันก็มีพื้นที่ใช้งานที่เหมาะสมและปลอดภัย

หนังสือเล่มนี้จึงเหมาะสำหรับคนรักสวน รักธรรมชาติ ที่อยากลองปรับเปลี่ยนพื้นที่และสร้างระบบนิเวศในสวนของตัวเอง

สำนักพิมพ์บ้านและสวน

| คำนำผู้เขียน |

เดวิด แอทเทนเบอเรอห์ (David Attenborough) นักอนุรักษ์และบรรณารักษ์เพื่อสิ่งแวดล้อม และยังเป็นผู้ผลิตสารคดีธรรมชาติของ BBC ที่คนทั่วโลกรู้จักกันดี เคยกล่าวไว้ว่า **“People will only protect what they care about, and they will only care about what they have experienced.”**

ผมรู้สึกเชื่อมโยงกับคำกล่าวนี้อย่างลึกซึ้ง ไม่ใช่เพราะว่ามันถูกพูดด้วยบุคคลที่มีชื่อเสียงที่ผมชื่นชม แต่เพราะมันจริงแท้กับความรู้สึกของตัวเอง เพราะการงานที่ให้ความหมายตลอดมา กับชีวิต รวมทั้งการเขียนหนังสือเล่มนี้ ล้วนแล้วแต่เชื่อมโยงไปยังความรู้สึกอยากปกป้องพื้นที่พิเศษในวัยเด็กของผม พื้นที่ที่ประสบการณ์และความทรงจำส่วนตัวนั้นค่อยๆ ก่อรูปจนกลายเป็นตัวเราในปัจจุบัน พื้นที่พิเศษที่เป็นเสมือนส่วนต่อขยายของชีวิต ที่ทั้งอบอุ่น ยืดขยายตัวตนของผมให้รวมเข้ากับสรรพสิ่งที่อยู่ภายนอก ซึ่งผมเรียนรู้ที่จะเรียกสิ่งนั้นภายหลังว่า “ธรรมชาติ”

หนังสือเล่มนี้เขียนขึ้นมาด้วยพลังงานแบบนั้น พลังของความทรงจำที่ทำให้ชีวิตนั้นยังมีความหวัง ผมเชื่อว่าเราความรู้สึกไม่ต่างกัน ว่าเราทุกคนไม่ต่างจากดิฉัน กำลังอยู่ในยุคที่ชั่วร้ายเรื่องหายนะทางธรรมชาติกลายเป็นความจริงตรงหน้าอย่างไม่ทันตั้งตัว แม้วิกฤติต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นความจริงที่ทรงพลังและส่งผลกระทบต่อชีวิตเราทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่ทว่าเรากลับรู้สึกอ่อนระโหยโรยแรงในการลงมือแก้ปัญหา นั่นอาจเป็นเพราะว่าปัญหาต่างๆ นั้นซับซ้อนและใหญ่โตเกินมือของเรา หรือแท้ที่จริงแล้วเราอาจจะไม่ได้รู้สึกกับมันจริงๆ เพราะเราขาดจุดเชื่อมโยงระหว่างชีวิตของเรากับสิ่งนั้น สิ่งปรากฏเป็นปัญหานั้นจึงถูกทำให้เป็นเรื่องของการแสวงหาผลประโยชน์ทางธุรกิจ ถูกทำให้เป็นเรื่องของการเมือง เป็นเพียงความคิดความเห็นที่ปราศจากหัวใจจนนำไปสู่ความเพิกเฉย หรืออะไรต่างๆ ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับชีวิตที่มีค่าของเรา ลูกหลานของเรา และคนที่เรารัก ซึ่งสำหรับผมแล้ว สิ่งนี้น่ากลัวไม่น้อยกว่าตัวปัญหาที่เป็นวิกฤติทางธรรมชาติที่นั่นเสียอีก เพราะมันกลืนกินหัวใจของเราและ

กลายเป็นรากแก้วของความรู้สึกนึกคิด วิถีชีวิตและการกระทำทั้งหมดของเราทั้งโดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัว เป็นอาการป่วยไข้ทางสังคมของการขาดความเชื่อมโยงกับโลกธรรมชาติที่กำลังแพร่ระบาดในยุคสมัยของเรา

หนังสือเล่มนี้จึงไม่ได้เป็นหนังสือเกี่ยวกับการออกแบบสวนให้สวยในแบบที่เราคุ้นเคย แต่เป็นหนังสือที่ว่าด้วยชีวิตในสวน รวมทั้งชีวิตของเราเองที่สัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ ที่ประกอบเป็นความหมายของโลก ด้วยมุมมองของความงาม ความรัก และความเข้าใจ เป็นหนังสือที่เชื่อเชิญให้ผู้อ่านได้สำรวจถึงประสบการณ์ส่วนตัว และสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างเรากับสรรพสิ่งที่ขึ้นมาใหม่ นอกจากนั้นหนังสือยังขอแบ่งปันพื้นที่ที่เราเรียกว่าสวนไม่ว่าจะขนาดใหญ่หรือเล็กน้อย ให้กลายเป็นพื้นที่เพื่อการฟื้นคืนธรรมชาติ เพื่อตัวเราเองจะได้ฟื้นคืนความสัมพันธ์นั้นให้กลับมาชุ่มชื้นอีกครั้ง ซึ่งแน่นอนว่าเราอาจจะต้องละทิ้งความคุ้นชินบางอย่างในชีวิต อย่างการควบคุมธรรมชาติโดยปราศจากความเข้าใจ หรือการครอบครองสิ่งต่างๆ มากมายโดยปราศจากความรัก ผมเชื่อเหลือเกินว่าการละทิ้งและแบ่งปันสิ่งสำคัญนี้จะทำให้เราได้สิ่งสำคัญที่มีค่าสำหรับเราทุกคนกลับคืนมา นั่นคือความมีชีวิตชีวาทั้งมิติทางกายภาพและจิตวิญญาณ ซึ่งนี่คือกระบวนการสำคัญของการเยียวยาตัวเราเองไปพร้อมกับโลกผ่านสภาพแวดล้อมที่เราอยู่อาศัยในทุกๆ วัน

ขอให้หนังสือเล่มนี้เป็นดังคำเชื้อเชิญที่ทำให้ทุกวันนี้ยังมีความหวัง ได้พบเจอความงาม ความรักจากสิ่งสามัญรอบตัว ที่เราเองมีส่วนร่วมในการฟื้นคืน ออกแบบ รักษา และดูแลนะครับ.....

“Rewilding Earth, Rewilding Ourselves”

ศุภวุฒิ บุญมหาธนากร
สวนอริษฐาน เชียงใหม่

14 กุมภาพันธ์ 2568

คำนิยม

คนที่เฝ้าติดตามสถานการณ์
ด้านสิ่งแวดล้อมมาโดยตลอด
คงอดไม่ได้ที่จะรู้สึกหดหู่กับข่าวร้ายรายวัน

และสำหรับคนที่มีอายุมากสักหน่อย
ก็คงอดไม่ได้ที่จะรู้สึกสิ้นหวัง เคร้าซึม
เมื่อเห็นสภาพธรรมชาติรอบตัวเสื่อมโทรม

ชีวิตน้อยใหญ่ล้มหายไปต่อหน้าต่อตาในชั่วอายุ

หลายคนคงพยายามมองหาทางออก
และพลังบวกที่จะหล่อเลี้ยงความหวังเอาไว้

หนังสือ *Rewilding Garden* :

สวนที่เยียวยาโลกและเรา นั่นเอง
คือยารักษาโรคซึมเศร้าขนานดี

นี่ไม่ใช่หนังสือ How to จัดสวนทั่วไป
แต่เป็นหนังสือ How to เยียวยาโลกและตัวเราเอง

เป็นหนังสือที่ให้ทั้ง “ความรู้” และ “ความรู้สึก”
ส่งต่อความอ่อนโยน ถ่อมตนแก่ผู้อ่าน
ด้วยภาษาที่สละสลวยงดงาม

ชื่อตรงกับความรู้สึกของผู้เขียน
ที่แชร์ทั้งความรู้สึกยินดีปรีดาและความเจ็บปวด

ตัวหนังสือสะท้อนความละเอียดอ่อนของผู้เขียน
ผู้ที่เห็นความงาม ความเชื่อมโยง
และคุณค่าของชีวิตรอบตัวของเขา

ไม่มีพืชหรือสัตว์อะไรที่ตัวเล็กเกินไปสำหรับเขา
จนมองไม่เห็นการดำรงอยู่ของพวกมัน

ผู้เขียนอธิบายความรู้ทางนิเวศวิทยา
ได้อย่างครอบคลุม มีเหตุผล เข้าใจง่าย
(ดีกว่าตำรานิเวศวิทยาที่มีอยู่ทั่วไปเสียอีก)
นำไปประยุกต์แก้ปัญหาได้

หนังสือเล่มนี้นอกจากจะเชิญชวนเรา
ไปรื้อฟื้นสายสัมพันธ์ที่เราเคยมีกับสิ่งมีชีวิตอื่นแล้ว
ยังนำเสนอทางออกที่ทุกคนมีส่วนร่วมได้
ในการช่วยกันฟื้นคืนโลกธรรมชาติให้กลับมาสมดุล

มีสุขภาพดีอีกครั้งด้วยสองมือของเราเอง

โดยไม่จําแนกว่าปัญหานั้นมันยิ่งใหญ่เกินกว่า
มนุษย์ตัวเล็ก ๆ อย่างเราจะแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้

แนวทางของหนังสือเล่มนี้
คือความหวังสำหรับโลกและเราครับ

....

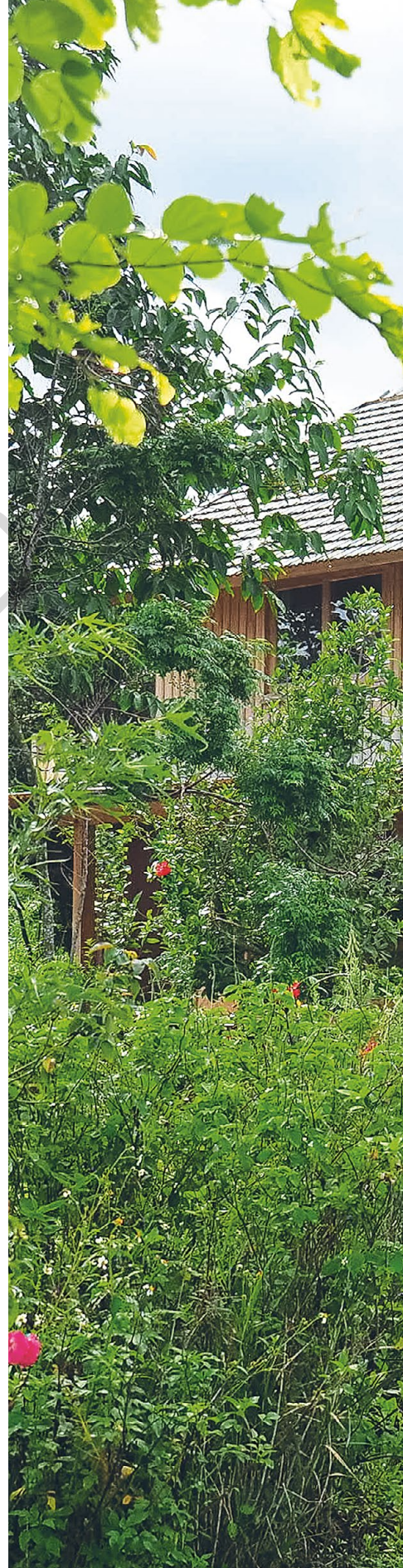
หมอม่วง

นายแพทย์รังสฤษฎ์ กาญจนะวณิชย์

เชียงใหม่

มกราคม 2568

บทที่ 1 คำเชื้อเชิญ A Calling	8
บทที่ 2 สวนกับการฟื้นคืนธรรมชาติ Why We Rewild	16
บทที่ 3 เรื่องราวจากผู้คนและสวนบันดาลใจ Stories of Rewilding Garden	36
บทที่ 4 เรียนรู้จากธรรมชาติ Lessons from Nature	54
บทที่ 5 หัวใจของการออกแบบ Designing as a Process for Re-connecting	100
บทที่ 6 พรรณไม้ที่แนะนำ List of Recommended Plants	132

สวนเพื่อการฟื้นคืนธรรมชาติรอบบ้าน
นอกจากจะส่งเสริมความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศแล้ว
ยังก่อให้เกิดความงามจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ
บ้านสวนอริยฐาน อ.แม่อน จ.เชียงใหม่

SECTION

1

คำเชื้อเชิญ

A CALLING

*ความสามารถในการ
เสพช้คุณภาพของธรรมชาตินั้น
คล้ายกับงานศิลปะที่ให้ความงาม
เป็นคุณภาพที่ขยายจากความงดงามไปสู่คุณค่า
ที่ไม่สามารถจำกัดความได้ด้วยภาษา*

อัลโต ลีโอโปลด์

เด็ก ๆ และลำเหมืองที่มีชีวิต
ภาพถ่ายโดยคุณศิริระ ดวงชัยปิติ,
เมืองปอน จ.แม่ฮ่องสอน พ.ศ. 2522

เราต่างมีโลกและสถานที่บันทึกวัยเยาว์ ที่ใครก็พรากเอาจากเราไปไม่ได้

สมัยเด็กๆ ช่วงปลายฤดูฝน ป้ามักจะพาเราสองพี่น้องไปเล่นน้ำในลำเหมืองแถวบ้านหนองเย็น อำเภอเม่วง จังหวัดเชียงใหม่ บ้านที่มีลำเหมืองสะอาดใสและยังไม่ถูกควดด้วยคอนกรีต น้ำเหมืองปลายฤดูจะใสกว่าต้นฝนและลึกแค่หัวเข่า ป้าจึงปล่อยให้เราเล่นน้ำเป็นชั่วโมงๆ โดยไม่ต้องกังวลอะไร ในขณะที่เราเล่นสนุก ป้าก็ใช้น้ำในลำเหมืองนั้นซักกระสอบน้ำตาลเก่าที่ซื้อมาจากโรงงานผลไม้กระป๋อง เพื่อเอาไปขายต่อให้ชาวนา เอาไว้เก็บข้าวเปลือกหลังเก็บเกี่ยว ผมยังจำได้ว่าริมลำเหมืองนั้นมีมะเดื่อต้นใหญ่ ลำต้นของมันโน้มเข้ามาในลำเหมือง เด็กๆ แถวนั้นชอบปีนขึ้นไปตามลำต้นแล้วกระโดดลงมา ส่วนเราสองพี่น้องไม่กล้าเล่นชนชาวนานั้น ที่ริมเหมืองมีท่อน้ำทำจากไม้กระดานง่ายๆ เอาไว้ให้คนลงไปตีโปงอาบน้ำ บ้างก็ซักผ้าริมตลิ่ง บางจุดเป็นสะพานไม้แคบๆ ให้มอเตอร์ไซด์เข้าออกระหว่างบ้านกับถนน มีท่อซีเมนต์คั่นลำเหมืองเอาไว้ให้รถยนต์ข้ามผ่านเป็นระยะ

ลำเหมืองสำหรับเราสองพี่น้อง เป็นโลกเล็กๆ อีกใบที่น่าสนุก มีสิ่งให้น่าสำรวจ ค้นหา และจับเอามาดูใกล้ๆ ภูมิริมตลิ่งดินฝูงปลาเจ็ดสีตัวเล็กจิ๋ว ปลาจอนทรายที่ว่ายนิ่งๆ บนท้องทราย แต่กลับจับยากมากๆ ดงบอนดงตุนขึ้นปะปนกับผักกูดโดยมีผักหนามขึ้นแซมตรงขอบตลิ่ง วันไหนเจออยู่ที่ว่ายมาบนผิวน้ำ พวกเราก็จะตื่นเต้นเป็นพิเศษ โลกแสนพิเศษใบเล็กของเรานี้ยังเป็นโลกที่ป้ามีความสุขด้วยเช่นกัน ที่ลำเหมืองป้าจะผ่อนคลายเป็นพิเศษ มันเป็นวันธรรมดาๆ แต่ทว่ามีโมเมนต์ที่พิเศษกว่าวันอื่นๆ คงเพราะป้าได้ปลีกออกมาจากงานที่ร้านขายของที่แสนวุ่นวาย ที่ลำเหมืองป้าจะถลกขาทางเกงจนเลยเข้า

บางทีก็เกล้งปล่อยให้กระสอบลอยไปตามน้ำให้เราวิ่งแข่งกันเก็บ บางครั้งก็วกน้ำใส่เราสองพี่น้องจนเราเปียกถึงหัว เราหัวเราะชอบใจและสู้กลับให้ป้าเปียกบ้าง ตกเย็นจึงเสร็จงาน ซากลับเราสองพี่น้องยืนเกาะอยู่หลังกระบะให้ลมเย็นตีหน้า เสื้อผ้าได้ตากลม หากป้ามองเราจากกระจกหลัง ด้านหลังของเราทั้งสองคนคือเส้นขอบเข้มนของดอยขุนวาง ด้านหลังของลำน้ำทุกสายและลำเหมืองทุกเส้นในหุบนี้ พอถึงบ้าน เสื้อผ้าของเราก็เกือบแห้งสนิท โลกธรรมชาติใบแรกๆ ของเราเป็นแบบนั้น เป็นสภาพแวดล้อมรอบตัวที่ความทรงจำของเราเก็บสิ่งมีชีวิตอื่นๆ นั้นมีชีวิต ตอนนั้นเราอาจจะไม่รู้จักรชื่อเรียกสิ่งต่างๆ พรรณไม้ นก หรือแมลง แต่สิ่งเหล่านั้นมีตัวตนในความรู้สึกของเรา

ในขณะที่เราโตขึ้น สถานที่พิเศษเหล่านั้นไม่ได้เติบโตตามพวกเราไป แต่กลับถูกทำให้ตายลง ลำเหมืองที่ให้ความงาม ลึกกลับกลายเป็นรางน้ำคอนกรีตดูอึดอัดไม่มีที่ให้หายใจ เราค่อยๆ เห็นคอนกรีตมากขึ้น มันขยายไปในทุกที่ที่ความทรงจำวัยเด็กของเราไปถึง เริ่มตั้งแต่ลำเหมืองบนที่อยู่เลยบ้านของเราไป ผมจำได้ว่าบ้านที่ติดลำเหมืองนั้นมีต้นอุ้นขึ้น ดอกอุ้นสีขาวสะอาดกับลำเหมืองนั้นเข้ากันมากๆ ในสายตาผม แต่ตอนนี้สวนแบบนั้นไม่มีแล้ว ลำเหมืองลุ่มใกล้ๆ ครัวรถเข้าเมืองและร้านตัดผมประจำ หรือลำเหมืองหลังฝายตรงบ้านน้ำตันที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นสุดเขตแดนที่แม่ไม่อนุญาตให้ปั่นจักรยานเข้าไป ตอนนั้นกลายเป็นคอนกรีตจนหมด พื้นที่กึ่งกลางระหว่างธรรมชาติกับผู้คนที่เคยอยู่ร่วมกันแบบพอดีๆ ผ่านการร่วมกันดูแลหรือปล่อยให้ธรรมชาติเป็นไป เป็นแค่เรื่องเล่าโรแมนติคทางไกลโลกแห่งความจริง

SECTION

2

สวนกับการฟื้นคืนธรรมชาติ

WHY WE REWILD

*การรู้ว่าเรารักโลกใบนี้นั้นเปลี่ยนแปลงตัวเรา
กระตุ้นให้เราปกป้องและรักษา รวมทั้งเฉลิมฉลอง
การมีอยู่ของเธอ แต่เมื่อเรารู้สึกว่าโลกนั้นรักเรากลับ
ความรู้สึกนี้เปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ที่เราเคยมี
ให้เป็นสายสัมพันธ์อันศักดิ์สิทธิ์*

โรบิน วอลล์ คิมเมอร์

สวนเพื่อการฟื้นคืนธรรมชาติ

เชื่อว่าหลายคนคงเริ่มเห็นและได้ยินคำว่า **“Rewilding Garden”** หรือ **“สวนเพื่อการฟื้นคืนธรรมชาติ”** มาบ้าง มันอาจจะดูเหมือนเป็นสวนสวยรูปแบบใหม่ที่รับแนวคิดมาจากต่างประเทศ หรือหลายคนอาจจะคิดว่าการทำสวนแบบนี้คือการปล่อยสวนทิ้งไว้เพื่อให้ธรรมชาติฟื้นฟูดูแลตัวเองทั้งหมดโดยที่เราไม่ต้องทำอะไรเลย แต่จริงแล้วสวนเพื่อการฟื้นคืนธรรมชาติคืออะไร ในบทนี้เราจะไปสำรวจถึงที่มา แนวความคิดของเรื่องนี้ เพื่อจุดประกาย *ความหวัง* สำหรับการเริ่มต้นลงมือ

หากเราลองย้อนกลับไปดูการทำสวนของผู้คนและชุมชนที่ยังคงสัมพันธ์กับธรรมชาติสักสองถึงสามชั่วอายุคนก่อนหน้านี้ เราอาจจะเห็นภาพว่าสวนในบริบทของไทยในอดีตมีส่วนคล้ายกับสวนเพื่อการฟื้นคืนธรรมชาติที่เรากำลังพูดถึงอยู่ไม่น้อย อย่างเช่น สวนสมรมรอบบ้านของคนทางใต้ ที่มีทั้งผลไม้หลากหลายผสมผสานในป่าสมุนไพรรอบสภาพนิเวศคาบสมุทร สวนอีหรือสวนรอบน้ำบ่อของคนเมืองล้านนา ที่เต็มไปด้วยผักกินยอดและไม่ดอกเอาไว้เก็บไปทำบุญที่วัด พุงน้ำของคนที่ราบลุ่มภาคกลาง เป็นแหล่งอาศัยของกิ้งก่า งู ปลา นก และนกอพยพ รวมทั้งพืชน้ำสารพัดชนิดที่หาได้ยากในปัจจุบัน สวนในลักษณะเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เคยอยู่ในวิถีชีวิตและภูมิปัญญาอันหลากหลายของเรา เป็นสวนและการทำสวนที่กลมกลืนกับวิถีชีวิตและสัมพันธ์กับสภาพนิเวศรอบตัว ผืนดิน ฟ้า ฝน ฤดูกาล ข้าวปลาอาหาร และความหลากหลายของพืชพรรณ สวนจึงสะท้อนโลกทัศน์และความงามที่ผู้คนมีต่อธรรมชาติของถิ่นที่ รวมทั้งสิ่งมีชีวิตอื่นๆที่อยู่ในสวน

สวนมีใช้สิ่งที่แยกขาดออกมาจากชีวิตประจำวันเหมือนสวนสมัยใหม่ในเมืองที่เราพบเห็นกันทั่วไป สวนที่มีหน้าตาและพืชพรรณเหมือนกันตั้งแต่ภาคเหนือจรดภาคใต้ สวนที่เน้นประโยชน์ใช้สอยและความงามตามรสนิยมของมนุษย์และถูกเรียกรวมๆติดปากว่า “พื้นที่สีเขียว” ซึ่งสวนในความหมายนี้นั้นอาจจะ *ขาดมิติสำคัญ* ที่มีผลกับความเป็นอยู่ที่ดีของเราและโลกในปัจจุบัน รวมถึงอนาคตที่เรากำลังเผชิญ เช่น *ขาด*

ความหลากหลายทางชีวภาพ ในสวนนั้นๆ โดยเฉพาะสายพันธุ์พื้นถิ่น ขาดระบบนิเวศที่หลากหลายและซับซ้อนซึ่งสนับสนุนสภาพนิเวศแวดล้อมดั้งเดิมของพื้นที่ หรือขาดการทำหน้าที่ทางนิเวศ (Ecological Function) ทั้งเป็นแหล่งอาหารและแหล่งพักพิงของสัตว์ นก ผีเสื้อ ผึ้ง ที่สำคัญต่อระบบนิเวศ หรือกักเก็บสะสมความชุ่มชื้นและธาตุอาหารที่ย่อยสลายลงดิน เพื่อหมุนเวียนนำกลับมาใช้ใหม่ มิติที่จำเป็นเหล่านี้คือ “สวน” และ “การทำสวน” ที่เรากำลังจะไปถึง

หากจะว่าไปแล้ว สวนเพื่อการฟื้นคืนธรรมชาติจึงคล้ายกับแนวคิดใหม่เพื่อเดินกลับไปสู่เส้นทางสายเก่าเพื่อสานสายสัมพันธ์ที่เราเคยมีกับโลก โลกที่ธรรมชาติของสรรพสิ่งนั้นเชื่อมโยงและสัมพันธ์กันอย่างที่ไม่อาจแบ่งแยก **สวนเพื่อการฟื้นคืนธรรมชาติ**จึงหมายถึงสวนที่ถูกออกแบบสร้างสรรค์และจัดการโดยมนุษย์ เพื่อสนับสนุนการฟื้นฟูและฟื้นคืนระบบนิเวศตามธรรมชาติของพื้นที่เพื่อให้องค์ประกอบต่างๆ ในสวนทำงานร่วมกับธรรมชาติ ทั้งพืช สัตว์ จุลชีพ และปัจจัยทางสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการจัดการตัวเองด้วยกระบวนการทางธรรมชาติ (Natural Process) ให้ได้มากที่สุด และที่สำคัญคือเพื่อสร้างพื้นที่ที่มนุษย์สามารถเข้าไปร่วมใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมและพอดี

↑ ลูกอ๊อดในนาเป็นอาหารให้กับนกและคน

1

2

3

- 1 สวนผลไม้รอบบ้าน จ.นครศรีธรรมราช
- 2 สวนสมุนไพรของชาวอาข่า จ.เชียงใหม่
- 3 ก่อองนาตุณูฝนที่เต็มไปด้วยชีวิต ทั้งปลา กบ เขียด และนกนานาชนิด

SECTION

3

เรื่องราวจากผู้คนและสวนบันดาลใจ

STORIES OF REWILDING GARDEN

*มรดกของเราอาจจะไม่ได้อยู่ที่ว่า
สวนของเราสวยงามเพียงใด มรดกของเราคือสวนและพื้นที่
ที่ปลูกให้เราตระหนักถึงว่าเราเป็นส่วนหนึ่งของโลกใบนี้
และฟื้นฟูโลกทัศน์ที่จะพัฒนาร่วมกันกับโลก
ด้วยศักยภาพสูงสุดที่เรามี ในฐานะคนสวนที่มีหัวใจ
ผู้ดูแลสวนแห่งชีวิต*

เบนจามิน วัตต์

ความงามของพืชพื้นถิ่น และภาษาเฉพาะของสถานที่ ในงานออกแบบ Wild Landscaping

อามาลีย โรเบรโด (Amalia Robredo) ประเทศอูรุกวัย

บทที่แล้วเราได้เรียนรู้ที่มาของแนวคิดสวนเพื่อการฟื้นคืนธรรมชาติ ความสำคัญของนิเวศบริการที่สวนมอบให้ รวมทั้งความเชื่อมโยงที่ลึกซึ้งระหว่างการฟื้นคืนวิถียุทธศาสตร์ธรรมชาติในตัวเราไปพร้อมกับการฟื้นคืนความสัมพันธ์กับโลก บทนี้เราจะพาไปเรียนรู้เรื่องราวของสวนแนวคิดนี้ในหลากหลายรูปแบบและบริบท ทั้งสวนในบ้าน งานภูมิทัศน์ของโครงการพัฒนาเอกชน หรือพื้นที่สาธารณะในเมือง พร้อมทั้งเล่าถึงบทสนทนากับภูมิสถาปนิกที่อยู่เบื้องหลังงานออกแบบนั้นๆ ซึ่งบทเรียนจากการลงมือ เรียนรู้ และสังเกตธรรมชาตินั้น จะเป็นบทเรียนล้ำค่าในการนำไปประยุกต์ใช้กับสวนของตัวเองและการฟื้นคืนธรรมชาติรอบตัวเรา

หากจะให้นึกถึงงานออกแบบทางภูมิทัศน์หรือสวนที่ให้อารมณ์และสะท้อนความรู้สึกที่เป็นธรรมชาติ คนส่วนใหญ่มักจะนึกถึงงานภูมิทัศน์ของภูมิสถาปนิกจากยุโรป อย่างพิต เอดอล์ฟ (Piet Oudolf) เจ้าของผลงานสวนป่าธรรมชาติกลางเมือง ผ่านโครงการ High Line หรือสวนจากฝีมือของแดน เพียร์สัน (Dan Pearson) ไนเจล ดูนเนตต์ (Nigel Dunnett) เจมส์ ฮิตช์เมาท์ (James Hitchmough) ที่ใช้ดอกไม้ป่าและหญ้าท้องถิ่นสารพัดชนิดในงานที่ทำให้สวนสวยนั้นดูเป็นธรรมชาติและโรแมนติก หรือสองภูมิสถาปนิก อัดัม ฮันต์ (Adam Hunt) กับลูลู เออร์คาร์ต (Lulu Urquhart) ที่ออกแบบสวนสำหรับการฟื้นคืนสภาพนิเวศได้อย่างน่าสนใจ เหตุผลที่งานเหล่านี้มักอยู่ในยุโรป คงเพราะแนวทางการออกแบบสวนลักษณะนี้ของที่นี่มีรากฐานที่แข็งแรง ผงกทั้งความรู้ด้านพฤกษศาสตร์ (Botany) ด้านการจัดการพืชสวน (Horticulture) เข้ากับงานทางด้านการออกแบบทางภูมิทัศน์ที่มีฐานคิดเชิงนิเวศได้อย่างแนบสนิท แต่การจะทำให้แนวคิดนี้ปรากฏเป็นรูปเป็นร่างอย่างเป็นระบบการทำงานในประเทศของเรา สิ่งนี้ไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะวิธีการเรียน

การสอนด้านภูมิทัศน์จนถึงการทำงานในบริบทของไทยเรานั้น แยกสามองค์ประกอบนี้ออกจากกัน เรื่องราวและผลงานของอามาลีย โรเบรโด (Amalia Robredo) ภูมิสถาปนิกหญิงชาวอูรุกวัย จึงบันเทิงใจและเป็นประกายของ ความหวังสำหรับเรา

อามาลีย โรเบรโด ไม่ได้เรียนจบภูมิสถาปัตย์มาแต่แรก แต่ความสนใจเรื่องความหลากหลายทางพืชพรรณของอูรุกวัย บวกกับความรู้พื้นฐานด้านชีววิทยาที่เธอมี ทำให้เธอเป็นคนแรกๆ ในทวีปอเมริกาใต้ที่บุกเบิกการบันทึกฐานข้อมูลพรรณพืชพื้นถิ่นที่มีศักยภาพในการนำมาใช้ในงานทางภูมิทัศน์ เธอใช้เวลากว่าสิบปีเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลพืชพรรณจากพื้นที่นิเวศธรรมชาติที่หลากหลายร่วมกับนักพฤกษศาสตร์ ซึ่งเธอเรียกกระบวนการนี้ว่า “Plant Hunting” เจตนาก็เพื่อทำความเข้าใจลักษณะการเจริญเติบโตและเปลี่ยนแปลงของพืชในแต่ละฤดูกาลในถิ่นธรรมชาติ องค์ประกอบและจังหวะชีวิตของสังคมพืชในแต่ละชุมชนนิเวศ ตัวอย่างเช่น กลุ่มสังคมพืชที่ขึ้นบนหน้าผาหินที่มีหน้าดินน้อยมากๆ (Coastal Cliff) หรือพืชอายุหลายปีในทุ่งหญ้าดินทราย (Sandy Prairie & Grassland) รวมทั้งพืชในพื้นที่ชุ่มน้ำ (Wetland Plant) จากการศึกษาค้นคว้าและทดลองปลูกในแหล่งเพาะชำ เธอพบว่ามีความหลากหลายของพืชกว่า 300 ชนิดที่มีศักยภาพในการนำมาใช้งานทางภูมิทัศน์ เพราะนอกจากจะเป็นความงามที่มีความจำเพาะเจาะจงกับภูมิอากาศและภูมิประเทศอย่างอูรุกวัยแล้ว ระยะยาวยังใช้ทรัพยากรในการดูแลน้อยกว่าสวนทั่วไป ทั้งยังมีประโยชน์กับระบบนิเวศท้องถิ่นอีกด้วย พืชเหล่านี้จึงกลายเป็นเหมือนแคตตาล็อกพืชพรรณ (Planting Palette) ส่วนตัวของเธอ ที่ทำให้สวนของเธอโดดเด่นต่างกลมกลืนกับบรรยากาศของสถานที่ด้วย

ทำความเข้าใจ พืชถิ่นเดียว พืชพื้นถิ่นดั้งเดิม พืชต่างถิ่น และพืชต่างถิ่นรุกราน

พืชถิ่นเดียว (Endemic Species)

พืชชนิดที่พบและแพร่พันธุ์ตามธรรมชาติในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เฉพาะเขตใดเขตหนึ่งของโลก พืชเหล่านี้พบค่อนข้างจำกัด เพราะมีลักษณะจำกัดและสัมพันธ์กับระบบนิเวศของพื้นที่ทั้งสภาพดินฟ้าอากาศ ลักษณะของภูมิประเทศและทางธรณีวิทยา เช่น บนเกาะ ยอดเขา หน้าผาของภูเขาหินปูน แอ่งพรุ ฯลฯ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของสภาพนิเวศของพื้นที่เฉพาะนั้นมีผลโดยตรงกับการกระจายพันธุ์ของพืชชนิดนั้น เช่น บุหลันพระราม สยามมณีสถ์ร้อยสยาม ดาหลากุหลาบสยาม

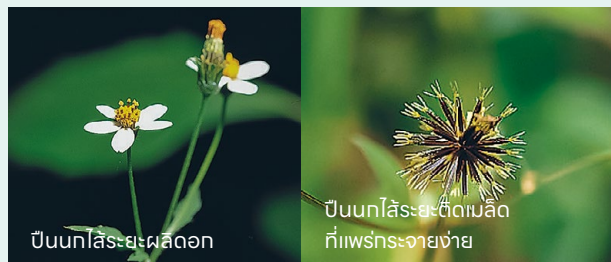
พืชต่างถิ่น (Introduced Species) Alien Species, Exotic Species

พืชที่ไม่ใช่ชนิดพันธุ์พื้นถิ่นดั้งเดิม แต่มีการแพร่กระจายพันธุ์เข้ามาในสภาพนิเวศด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง เช่น การนำเข้าต่างประเทศเข้ามาปลูก ติดมากับสัตว์หรือมนุษย์ที่เดินทาง ซึ่งพืชกลุ่มนี้สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อม ภูมิอากาศ ความชื้น แสงแดด เพื่อการเจริญเติบโตได้

พืชพื้นถิ่นดั้งเดิม (Native Species)

พืชที่มีต้นกำเนิดและเจริญเติบโตในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ในเขตนั้น โดยเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นเองธรรมชาติ อย่างมีวิวัฒนาการร่วมกับสภาพแวดล้อมในถิ่นอาศัยนั้น และปราศจากการแทรกแซงของมนุษย์ ซึ่งพืชดังกล่าวอาจจะพบเห็นได้ทั่วไปในพื้นที่ที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์และภูมิอากาศใกล้เคียงกัน

พืชต่างถิ่นรุกราน (Invasive Alien Species)

คือพืชต่างถิ่นที่เจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว และในสภาพนิเวศทางธรรมชาตินั้นไม่มีกลไกทางธรรมชาติในการควบคุมประชากร ทำให้แพร่กระจายพันธุ์ได้ดี จนส่งผลกระทบต่อสภาพนิเวศทางธรรมชาติ ทำให้พืชพื้นถิ่นดั้งเดิมรวมทั้งสิ่งมีชีวิตอื่นๆ เช่น สัตว์และจุลชีพได้รับผลกระทบและเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ นอกจากการรุกรานของพืชต่างถิ่นนั้น ยังส่งผลกระทบทางเศรษฐกิจ ผลกระทบทางการเกษตร รวมทั้งผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น ปิ่นนกลี ขี้ไก่ย่าน บานไม่รู้โรยบราซิล กระต๊อช

SECTION

4

เรียนรู้จากธรรมชาติ

LESSONS FROM NATURE

ธรรมชาติคือแหล่งรวมความรู้ที่แท้จริง

เลโอนาร์โด ดา วินชี

รู้จักโครงสร้างป่าแนวตั้ง - แนวนอน

บทที่แล้วเราได้เรียนรู้ว่างานภูมิทัศน์ที่ดีนั้นคือส่วนผสมของความสัมพันธ์ระหว่างจิตวิญญาณ สถานที่ ระบบนิเวศพื้นถิ่น กับวิถีชีวิตของผู้คน โดยมีพืชพรรณและองค์ประกอบทางภูมิทัศน์เป็นตัวร้อยเรียงในการออกแบบ เพื่อให้งานทางภูมิทัศน์นั้นตอบโจทย์ความต้องการของมนุษย์อย่างพอเหมาะพอดีและมีความเฉพาะเจาะจงกับพื้นที่และบริบททางนิเวศวิทยา ดังนั้นความรู้และความเข้าใจโครงสร้างทางภูมิทัศน์ธรรมชาติ ทั้งในแง่รูปแบบและกระบวนการเติบโต (Natural Patterns & Processes) หน้าที่ต่างๆในระบบนิเวศ (Ecological Functions) จึงเป็นความรู้พื้นฐานสำคัญที่จะช่วยทำให้เราเข้าใจพื้นที่ธรรมชาติว่าในธรรมชาตินั้นสิ่งต่างๆอยู่ร่วมกันอย่างไร

เนื้อหาในบทนี้ซึ่งเป็นบทใหญ่ จึงประกอบด้วยรายละเอียดมากมายที่ช่วยให้เราทำความเข้าใจ “โครงสร้างทางภูมิทัศน์ธรรมชาติ” (Layers of Wild Landscape) ในฐานะแม่แบบของธรรมชาติ ประสบการณ์ตรงที่ได้จากการสังเกต และความรู้ที่ได้จากการอ่านธรรมชาติ จะเป็นพื้นฐานความเข้าใจและแรงบันดาลใจในงานออกแบบของเรา

เราสามารถทำความเข้าใจโครงสร้างทางภูมิทัศน์ธรรมชาติโดยการอ่านพื้นที่ทางธรรมชาติหรือป่านั้นๆโดยการแยกส่วนพื้นที่ออกเป็นชั้นๆทั้งแนวตั้งและแนวนอนได้ดังนี้

ความแตกต่างระหว่าง “สวนเพื่อการฟื้นคืนธรรมชาติ” กับ “ป่า”

สวนหรือพื้นที่ทางภูมิทัศน์ที่เรากล่าวถึงในหนังสือเล่มนี้ เป็นพื้นที่ที่มีมนุษย์เข้ามามีบทบาทสำคัญในการออกแบบ กำหนดรูปแบบการใช้ประโยชน์ การคัดเลือกชนิดพันธุ์ในการปลูก รวมทั้งการดูแล ซึ่งแม้ว่าจะมีเจตนาที่จะทำให้โครงสร้างทางภูมิทัศน์นั้นใกล้เคียงกับป่าหรือพื้นที่ทางธรรมชาติมากที่สุด แต่ก็ไม่สามารถกล่าวได้ว่าสวนในลักษณะนี้มีคุณลักษณะเป็นเหมือนกับป่าจริงๆในพื้นที่ธรรมชาติ เพราะกระบวนการเกิดขึ้นของป่าเป็นกระบวนการเกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงอย่างมีพลวัต รวมทั้งอาศัยปัจจัยทางนิเวศที่สลับซับซ้อนและสัมพันธ์กับความเฉพาะเจาะจงของสถานที่ ซึ่งอาศัยระยะเวลายาวนานในการเกิดขึ้น สวนในลักษณะนี้จึงไม่สามารถทดแทนป่าในธรรมชาติได้ทั้งหมด เพียงแต่อาจจะทำหน้าที่ในระบบนิเวศได้บางอย่างในบริบทของพื้นที่ซึ่งเราอาจจะปล่อยให้กลายเป็นป่าทั้งหมดได้โดยสมบูรณ์

โครงสร้างของป่าในแนวตั้ง (Vertical Layer)	โครงสร้างของป่าในแนวนอน (Horizontal Layer)
ชั้นเรือนยอด (Canopy)	พื้นที่ขอบทางนิเวศ (Edge)
ไม้ต้นชั้นล่าง (Understory Tree)	พื้นที่ทุ่งหญ้า (Meadow & Grassland)
ไม้พุ่ม (Shrub)	พื้นที่น้ำแฉะ (Wet Meadow)
ไม้ล้มลุก (Herbaceous Plant)	พื้นที่ชุ่มน้ำ (Wetland)
ไม้คลุมดินระดับล่าง (Ground Layer)	
ชั้นใต้ดิน (Underground Layer)	

❖ เนื้อหาในบทนี้จะใช้ป่าเบญจพรรณซึ่งมีโครงสร้างแนวตั้งและแนวนอนที่ค่อนข้างครบถ้วนและเห็นได้ชัดเจนเป็นแม่แบบในการเรียนรู้ สำหรับป่าประเภทอื่นๆ เช่น ป่าเต็งรัง ป่าดิบภูเขา ป่าสนปун ทุ่งหญ้า ป่าสนทราย ป่าชายเลน ทุ่งน้ำเค็ม (ตะกาด) หรือพื้นที่นิเวศเฉพาะที่มีอยู่อย่างหลากหลายในประเทศไทย สัดส่วนของโครงสร้างทั้งแนวตั้งและแนวนอนในแต่ละชั้น อาจจะแตกต่างกันไป แต่วิธีการอ่านโครงสร้างทางนิเวศของป่าในลักษณะนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้

9

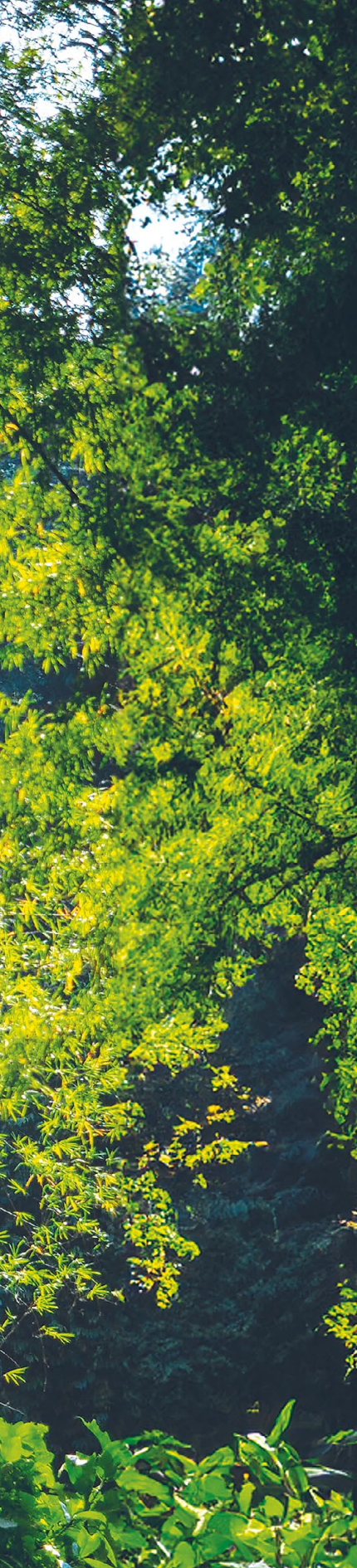

10

11

- 9 นกกินปลือกเหลืองที่ชอบน้ำหวานจากดอกไม้
- 10 นกกินปลือกสีน้ำตาล นกที่พบได้ทั่วไปในสวน
- 11 นกกระเด็นน้อยธรรมดาทำลังเกาะกิ่งไม้แห่งริมบึงเพื่อรอจับปลา

SECTION

5

หัวใจของการออกแบบ

DESIGNING AS A PROCESS FOR RE-CONNECTING

เมื่อเรารัก เราจะพยายาม
ทำให้ตนดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่
เมื่อเราพยายามกว่าเดิม
สิ่งรอบตัวเราจะดีขึ้นตามไปด้วย

เปาโล โคเอลโญ

ประสบการณ์แรก ของกระบวนการออกแบบ

บทที่แล้วเราได้เรียนรู้ที่จะสังเกตและอ่านโครงสร้างต่างๆ ของภูมิทัศน์
ในฐานะแม่แบบทางธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นมิติเชิงกายภาพของพืชใน
ระดับชั้นต่างๆ สิ่งมีชีวิตอย่างนกและแมลงในพื้นที่นั้น รวมทั้ง
วัฒนธรรมของผู้คนที่สังเกตเห็นให้เกิดลักษณะเฉพาะทางภูมิทัศน์ เพื่อ
จะอยู่ร่วมและหาประโยชน์จากภูมิทัศน์นั้นอย่างกลมกลืน บทนี้เราจะ
แนะนำหลักคิดและวิธีการออกแบบทางภูมิทัศน์เพื่อการฟื้นคืนธรรมชาติ
เบื้องต้น ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ตามแต่ละบริบทของพื้นที่ได้

เวลาเราพูดคำว่า “ออกแบบ” มันอาจจะให้ความรู้สึกว่ามันน่าจะ
สามารถควบคุมทุกอย่างให้เป็นดังใจตามที่มนุษย์ต้องการได้ แต่
การทำงานทางภูมิทัศน์อาจจะต่างออกไปจากงานออกแบบที่เราเข้าใจ
เพราะในโลกธรรมชาติที่มีชีวิตนั้น สิ่งต่างๆ เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา
รวมทั้งพืชพรรณที่เราเลือกใช้ในฐานะวัตถุดิบหลักของการออกแบบ
ก็เติบโต ปรับเปลี่ยนตัวเอง และตายลงเพื่อแปรเปลี่ยนเป็นชีวิตใหม่
ทุกสิ่งนั้นสัมพันธ์กันเองและสัมพันธ์กับบริบทของสถานที่อย่างแยก
ไม่ออก ทั้งในแง่ภูมิทัศน์นิเวศวิทยาและสุนทรียะที่ใจของเราสัมผัสได้

การออกแบบในบริบทที่เราพูดถึงกันอยู่นี้ จึงเป็นการ “ออกแบบร่วมกับ
ธรรมชาติ” ทำงานร่วมกับธรรมชาติที่มีพลวัต ผสานความต้องการของ
มนุษย์ให้สอดคล้องพ้องพาดกับความต้องการทางธรรมชาติ เพื่อให้
ระบบนิเวศทั้งระบบ (ที่มีเราทุกคนเป็นส่วนหนึ่งในนั้น) อยู่รอดและ
รุ่มรวย การออกแบบที่ว่านี้จึงเป็นทั้งกระบวนการเฝ้าสังเกตเพื่อเข้าใจ
แบบแผนทางธรรมชาติ เข้าไปจัดการหรือแทรกแซงอย่างเหมาะสม
เพิ่มเติมองค์ประกอบใหม่เข้าไปอย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้มนุษย์ได้ใช้
ประโยชน์ร่วม รวมทั้งปล่อยให้ธรรมชาติเป็นไปโดยไม่มีการควบคุมจากเรา

การออกแบบอาจจะเริ่มต้นจากการทำงานกับสถานที่ในเชิงกายภาพ
การคิดวางแผนร่างแบบบนกระดาษ แต่ดอกผลของการออกแบบที่ว่านั้น
คือการเรียนรู้และพัฒนาทักษะความสามารถในตัวเรา ที่จะสานสัมพันธ์
กับธรรมชาติโดยไม่แบ่งแยก เกือบเกี่ยว โอบอ้อม ซึ้นชมและยอมรับ
ทุกช่วงตอนของทุกชีวิตในธรรมชาติในฐานะกระบวนการอยู่ร่วม เป็น
กระบวนการจัดปรับความต้องการของตัวเองไปพร้อมกับจัดปรับธรรมชาติ
ให้น้อยที่สุดด้วยความเข้าใจ

↑ ผัสสะของเรา คือ เครื่องมือสำคัญในการ
ทำความเข้าใจกับธรรมชาติของสถานที่

↑ การออกแบบคือการผสานมิติทางความรู้สึก
ความคิด และสื่อสารองค์ประกอบเหล่านั้น
ออกมาด้วยวิธีการต่างๆ

ออกแบบร่วมกับธรรมชาติ
คือ การทำงานร่วมกับ
ธรรมชาติที่มีพลวัต
เพื่อผสานความต้องการ
ของมนุษย์ให้สอดคล้อง
กับความต้องการ
ของธรรมชาติ

8. ควบคุมมลภาวะทางแสง

แสงไฟประดิษฐ์ที่ไม่ถูกควบคุมทิศทางและหลุดลอดไปในท้องฟ้า ส่งผลเสียต่อระบบนิเวศอย่างมหาศาลในหลายๆ ด้าน เช่น ทำให้สัตว์อย่างนกบนฟ้าหรือเต่าในทะเลหลงทาง แสงไฟในสวนที่มักใช้หลอดขึ้นต้นไม้ใหญ่เพื่อช่วยสร้างบรรยากาศให้กับสถานที่ บางครั้งก็ส่งผลทำให้สัตว์ที่หากินกลางคืนไม่สามารถอาศัยบนต้นไม้ได้เนื่องจากแสงสว่างและอุณหภูมิที่สูงเกินไป หรือบางกรณีอาจทำให้ใบไม้แห้งไหม้เนื่องจากแสงสว่างมากเกินไปจนทำให้ใบมีความหนาเกินจะเป็นอาหารของแมลง ซึ่งส่งผลกับระบบห่วงโซ่อาหาร ดังนั้นเราควรออกแบบแสงสว่างให้พอดีกับความต้องการใช้ และควบคุมทิศทางของแสงสว่างให้ส่องลงเฉพาะจุดที่ต้องการ มากกว่าการปล่อยให้แสงเล็ดลอดขึ้นไปบนท้องฟ้าจนทำให้สภาพแวดล้อมที่เราอยู่อาศัยมองไม่เห็นแสงดาว

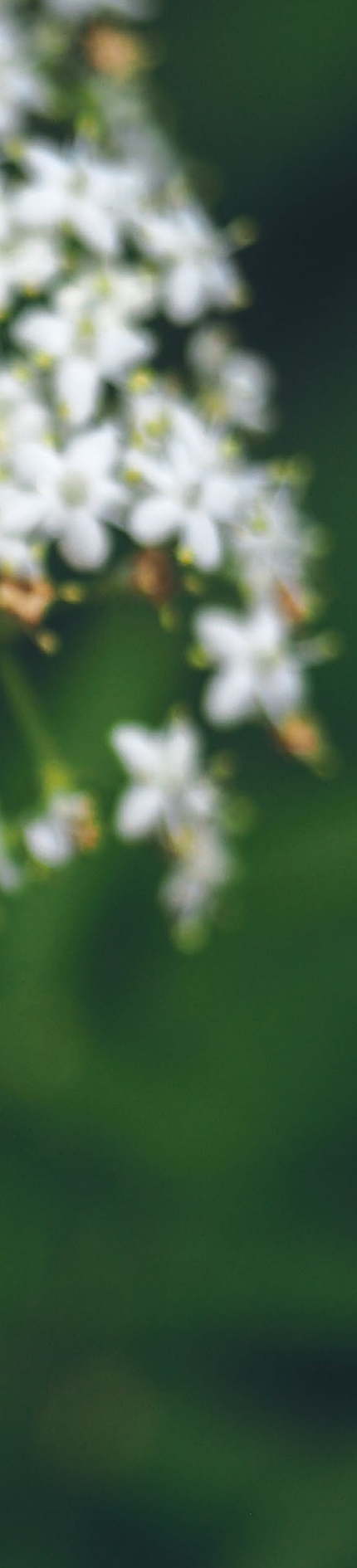

↑ ตั้งแถวบนค่าจนถึงย่ำรุ่งเป็นเวลาของสิ่งมีชีวิตกลางคืนที่สำคัญไม่น้อยกว่าเวลากลางวัน

↓ การออกแบบแสงสว่างภายนอก เพื่อไม่ให้เกิด Light Pollution โดยการควบคุมแหล่งกำเนิดแสง ไม่ให้ฟุ้งกระจายขึ้นบนฟ้า

ใช้แสงไฟส่องเฉพาะจุด ไม่ส่องลงพื้นดิน
เพื่อลดมลภาวะทางแสง ที่รบกวนสัตว์กลางคืน

SECTION

6

พรรณไม้ที่แนะนำ

LIST OF RECOMMENDED PLANTS

*เมื่อเธอสัมผัสสิ่งหนึ่ง
ด้วยความตระหนักรู้อย่างลึกซึ้ง
เธอจะสัมผัสได้ถึงทุกอย่าง*

เล่าจื้อ

ฟื้นคืนธรรมชาติในงานภูมิทัศน์ด้วยพรรณไม้พื้นถิ่น

หากเปรียบสวนเป็นเสมือนบทกวี พรรณไม้ที่ถูกเลือกนำมาปลูกนั้นก็เปรียบได้กับถ้อยคำที่กวีหรือคนสวนใช้สื่อสารบอกเล่าความรู้สึกชีวิตชีวา ความงดงาม และความรู้สึกของสถานที่ให้ผู้คนที่ได้สัมผัส พรรณไม้ที่แนะนำทั้งหมดในบทกวีนี้มีเจตนาเพื่อให้ผู้อ่านเห็นความงดงามของพืชพรรณเหล่านี้ ซึ่งทั้งหมดเป็นไม้ที่สามารถพบได้ในเมืองไทย ทั้งในเขตเมือง พื้นที่ชนบท รวมทั้งชายป่า และที่สำคัญคือ ไม้เหล่านี้มีศักยภาพในการนำมาใช้ในงานทางภูมิทัศน์แต่บางครั้งกลับไม่เป็นที่รู้จัก หรือถูกส่งเสริมขยายพันธุ์ให้เกิดการใช้ในวงการไม้ดอกไม้ประดับหรืองานทางภูมิทัศน์ บางชนิดอาจจะดูคล้ายและถูกเข้าใจว่าเป็นวัชพืช บางชนิดเป็นไม้ธรรมชาติสามัญชนไม่มีมูลค่าและถูกขุดทิ้งไปทั้งที่มีประโยชน์ในเชิงนิเวศ บางชนิดถูกใช้เฉพาะทางด้านสมุนไพร หรือบางชนิดอาจจะเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติในพื้นที่ในบางฤดูกาล ซึ่งไม่สามารถหาซื้อได้ตามตลาดต้นไม้ทั่วไป หรือย้ายไปปลูกที่อื่นได้ตามใจของเรา เพียงแต่ถ้าเราเห็นความงดงามของพรรณไม้เหล่านี้และรู้จักคุณประโยชน์ เราก็จะดูแลพื้นที่ของเราและพืชพรรณเหล่านั้นที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติในฐานะส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ เพื่อให้พรรณไม้ที่หลากหลายเหล่านั้นอยู่ร่วมกับสภาพภูมิทัศน์ที่เราดูแล หรือให้เราเลือกหา มาปลูกได้อย่างเหมาะสมสวยงาม

การขาดแคลนพรรณไม้พื้นถิ่นที่หลากหลายในระบบนิเวศเซอร์รีและตลาดซื้อขายต้นไม้ คือความท้าทายหนึ่งในงานออกแบบสวนเพื่อการฟื้นคืนธรรมชาติในบริบทบ้านเมืองของเรา เราจึงเห็นงานภูมิทัศน์ส่วนใหญ่ในประเทศของเราใช้พืชพรรณคล้ายกันไปหมด และบางครั้งพืชพรรณเหล่านั้นก็ไม่ได้สะท้อนคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่หรือสอดคล้องกับระบบนิเวศของที่ตั้ง สาเหตุหลักคือ ในระบบนิเวศเซอร์รีและตลาดซื้อขายต้นไม้ส่วนใหญ่ไม่ได้มีพืชพรรณเหล่านี้ขาย เพราะผู้ผลิตเองอาจไม่ได้

รู้จักพืชพรรณเหล่านี้ หรือถึงแม้จะรู้จักแต่ก็ไม่ได้มีความต้องการจากผู้บริโภคเพื่อเป็นแรงจูงใจในการเพาะขยายพันธุ์ พืชพรรณเหล่านี้จึงไม่ได้รับความสนใจ ครั้นนักออกแบบหรือคนสวนมีความต้องการจะใช้พืชเหล่านี้ในงาน ก็กลับถูกขุดจากป่าธรรมชาติมาขาย ซึ่งเป็นการทำลายแหล่งพันธุกรรมทางธรรมชาติที่น่าเศร้า ทั้งๆที่บางชนิดนั้นเราสามารถส่งเสริมให้เกิดการขยายพันธุ์ได้ด้วยวิธีต่างๆที่ทันสมัย เพื่อให้แหล่งพันธุกรรมธรรมชาติได้รับการอนุรักษ์พร้อมไปกับส่งเสริมให้ชุมชนรอบพื้นที่ธรรมชาตินั้นมีรายได้เสริมจากการเพาะขยายพันธุ์ หรือรักษาพื้นที่กันชนระหว่างป่าธรรมชาติกับพื้นที่เกษตรกรรมเอาไว้ ผมหวังว่าพรรณไม้ที่แนะนำในหนังสือเล่มนี้จะเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างระบบนิเวศของงานทางภูมิทัศน์ของไทยให้มีความยั่งยืนขึ้น ให้เส้นเชื่อมระหว่างป่าที่เป็นแหล่งพันธุกรรมทางธรรมชาติได้รับการดูแล ให้งานทางด้านพฤกษศาสตร์และนิเวศวิทยาในฐานะผู้ผลิตความรู้ได้เชื่อมโยงกับงานทางด้านพืชสวน รวมทั้งชุมชนรอบป่า ในฐานะผู้ผลิตกล้าพันธุ์ไม้ป้อนให้กับงานด้านภูมิทัศน์ ในฐานะนักออกแบบสภาพแวดล้อมที่ทำให้คนเห็นความงามของความหลากหลายจากนิเวศพื้นถิ่น ผมเชื่อว่าหากเราเชื่อมโยงและต่อยอดกันเป็นโครงข่ายการทำงานร่วมกันที่เข้มแข็ง ผู้คนจะเห็นคุณค่าของพรรณไม้ที่หลากหลายผ่านความงาม ซึ่งเป็นความงามตามธรรมชาติที่มีอยู่อย่างรุ่มรวยในป่าฝนเขตร้อนของไทย เพื่อสร้างทางเลือกของวิธีคิดใหม่ๆ ในการทำสวนและสร้างกลไกของระบบตลาดต้นไม้ในปัจจุบันที่ให้ค่ากับของธรรมดาสามัญที่แสนพิเศษ แทนการขุดล้อมต้นไม้ที่มาจากต่างประเทศ ด้วยการขนส่งที่ต้องใช้พลังงานและทรัพยากรในการดูแลของคนในรุ่นอนาคต

REWILDING GARDEN

สวนที่เยียวยาโลกและเรา

ศุภวุฒิ บุญมหาธนกร เขียน

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสืออิเล็กทรอนิกส์

978-616-94776-1-7

บรรณาธิการผู้พิมพ์ผู้โฆษณา เจริญ พัทธวงค์
บรรณาธิการอำนวยการอาวุโส ดำรง ลิ่วโรจน์
รองบรรณาธิการอำนวยการ สมัชชา วิราพร, นัทธมน ตั้งตรงมิตร

บรรณาธิการสำนักพิมพ์ วรปศุ อัครนิยธร
บรรณาธิการ ทิพาพรรณ ศิริเวชฎารักษ์
เลขานุการคณะบรรณาธิการ พรทิพย์ อินทร์เปลี่ยน
กองบรรณาธิการ ฐิภา หาญฤทธิวงษ์
หัวหน้าศิลปกรรม พรพัฒน์ วงศ์ตันหัน
ศิลปกรรม สมเกียรติ ภูผาสีห์
ผู้จัดการฝ่ายภาพ สิทธิศักดิ์ น้ำคำ
รองผู้จัดการฝ่ายภาพและช่างภาพ อภิรักษ์ สุขสัย
ภาพวาดประกอบ ลินา มะลุติม

ผู้อำนวยการฝ่ายจัดการสำนักพิมพ์ ชัชฎา พรหมเลิศ
ซัพพลายเออร์ พรภัทร อมรศุภรศาสตร์
พิสูจน์อักษร นิภาดา พลายศรี
คอมพิวเตอร์ สุรัญญา ลายโต
ประสานงานการผลิต ไตรรัตน์ ทรงเผ่า

รองกรรมการผู้จัดการสายโฆษณา วรรัตน์ ศักดิ์ขจรยศ
ผู้อำนวยการฝ่ายขาย ณัฐฐิภา คณานันท์
ผู้จัดการแผนกการวางแผนโฆษณา สุดารัตน์ โกมารทัต
ประสานงานฝ่ายโฆษณา บุปผชาติ พรหมวิหารแก้ว

ผู้จัดการฝ่ายการตลาดแบรนด์ พิณญารัตน์ ศรีนิยม

จัดทำโดย
บริษัทเอเอ็มอี อิมเมจินทีฟ จำกัด
ในเครือบริษัทอมรินทร์ คอร์ปอเรชั่นส์ จำกัด (มหาชน)
378 ถนนชัยพฤกษ์ (บรมราชชนนี) เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ 10170
โทรศัพท์ 0-2422-9999 ต่อ 4200 (ฝ่ายโฆษณา ต่อ 4250)
โทรสาร 0-2434-3555, 0-2434-3777, 0-2435-5111
E-mail: house@amarin.co.th
Homepage: www.ameimaginative.com, www.baanlaesuan.com

แยกสีและพิมพ์ที่ สายธุรกิจโรงพิมพ์
บริษัทอมรินทร์ คอร์ปอเรชั่นส์ จำกัด (มหาชน)
376 ถนนชัยพฤกษ์ (บรมราชชนนี) เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ 10170
โทรศัพท์ 0-2422-9000, 0-2882-1010 โทรสาร 0-2433-2742, 0-2434-1385

จัดจำหน่ายโดย บริษัทอมรินทร์บุ๊กเซ็นเตอร์ จำกัด
108 หมู่ที่ 2 ถนนบางกรวย - จงถนน ตำบลมหาสวัสดิ์
อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี 11130
โทรศัพท์ 0-2423-9999 โทรสาร 0-2449-9222, 0-2449-9500 - 1
Homepage: www.naiin.com
ติดต่อฝ่ายสมาชิกได้ที่ โทรศัพท์ 0-2423-9889
หรือ E-mail: member@amarin.co.th

สงวนลิขสิทธิ์หนังสือเล่มนี้ตามพระราชบัญญัติ พ.ศ. ๒๕๓๗
ห้ามคัดลอกเนื้อหา ภาพประกอบ รวมทั้งดัดแปลงเป็นแบบบันทึกเสียง
ดัดแปลงทัศน หรือเผยแพร่ด้วยรูปแบบและวิธีการอื่นใดก่อนได้รับอนุญาต

สื่อดิจิทัลนี้ให้บริการดาวน์โหลดสำหรับผู้บริการตามเงื่อนไขที่
กำหนดเท่านั้น การทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่ ไม่ว่าวิธีใดๆ นอกเหนือ
จากเงื่อนไขที่กำหนด ถือเป็นความผิดอาญาตามพรบ. ลิขสิทธิ์ และ พรบ.
ว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์

สวนเพื่อการฟื้นคืนธรรมชาติ (Rewilding Garden) หมายถึง สวนที่ถูกออกแบบสร้างสรรค์และจัดการโดยมนุษย์ เพื่อสนับสนุน การฟื้นคืนนิเวศตามธรรมชาติของพื้นที่ เพื่อให้องค์ประกอบต่างๆ ในสวนทำงานร่วมกับธรรมชาติ ทั้งพืช สัตว์ จุลชีพ และปัจจัย ทางสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลง ให้เข้ามามีบทบาทสำคัญ ในการจัดการตัวเองด้วยกระบวนการทางธรรมชาติให้ได้มากที่สุด เพื่อที่มนุษย์จะสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้อย่างพอเหมาะพอดี

“หนังสือเล่มนี้นอกจากจะชวนเราไปรู้พื้นสายลัมพันธ์ที่เคยมีกับ สิ่งมีชีวิตอื่นแล้ว ยังเสนอทางออกที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการช่วยกัน **ฟื้นคืนโลกธรรมชาติให้กลับมาสมดุล** มีสุขภาพดีอีกครั้งด้วยสองมือ ของเราเอง โดยไม่จำเป็นต้องว่าปัญหานั้นยิ่งใหญ่เกินกว่ามนุษย์ตัวเล็กๆ อย่างเราจะแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ แนวทางของหนังสือเล่มนี้คือ **ความหวัง** สำหรับโลกและเรา”

หมอม่วง

นายแพทย์รังสฤษฎ์ กาญจนะวณิชย์

ตัวอย่างสวน
เพื่อฟื้นคืนธรรมชาติ
ที่ทำได้จริง

ปรับพื้นที่ให้ส่งเสริม
ความหลากหลาย
ทางชีวภาพ

รู้จักพืชพื้นถิ่น
ที่มีศักยภาพ
ในการนำมาใช้